

Людміла САЯНКОВА-МЯЛЬНИЦКАЯ:

## «Ніколі не магла ўявіць, што менавіта гэты выкладчык стане маім лёсам»

Загадчыца кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі факультэта журналістыкі БДУ — пра жыццёвыя эпізоды прафесара Ефрасінні Бондаравай



— Яна дабілася, каб у нас з'явіўся факультатыву «Гісторыя кінамастацтва». Гэта было не вельмі проста. І не ў плане сабраць студэнтаў. Яны якраз хадзілі. Ефрасіння Леанідаўна ўмела так выбудаваць адносіны са студэнтамі, што яны пастаянна наведвалі яе заняткі: і тыя, каму цікава, і тыя, каму не вельмі. Складанасць заключалася ў тым, што трэба было дамаўляцца з іншым корпусам, дзе мелася кіназала, з кінапракатам — каб нам далі на плёнцы фільм, з кінамаханікамі — каб яны нам яго паказалі. Практычна ўсю класіку савецкага і сусветнага кіно мы паглядзелі за час факультатывных заняткаў у кіназале геаграфічнага корпусу. Цяпер думаю, якое нам было дадзена шчасце ўбачыць у аўтэнтычнай форме кіно на вялікім экране, яшчэ і з каментарыем спецыяліста. Праўда, супраць таго была адміністрацыя. Лічылася, што мастацтва, культура — неабавязковыя для студэнтаў. Ефрасіння Леанідаўна была перакананая, што гэта важна. Прымушала нас пісаць, выступаць, матывавала, каб мы не баяліся выказвацца. Бондараву памятная ўсім студэнтам старэйшага ўзросту, якія прайшлі праз яе рукі. Яна сапраўды была харызматычнай асобай, якая магла падняць цэлыя аўдыторыі і павесці за сабой, пераканавыць у тым, што вольна гэта цікава. Бондараву прыдумала альманах навуковай мастацкай творчасці студэнтаў «Аўтограф». У ім пачыналі пісаць свае першыя навуковыя або мастацкія творы людзі, якія сталі потым вядомымі пісьменнікамі і навукоўцамі, дзеячамі кіно: Іван Чыгрынаў, Алег Слука, Міхаіл Цікоцкі, Анатоль Вярцінскі, Анатоль Алай... У свой час, падчас летняй практыкі, даводзілася ўдзельнічаць у выпуску альманаха і мне. Ефрасіння Леанідаўна нярэдка арганізавала нам чайванні, каваліцы. Увогуле, падкрэпленае студэнтаў было яе «фішчай». Запомнілася, як будучы студэнткай я з'язджала на навуковую канферэнцыю ў Кіеў. А паколькі Бондараву была маім кіраўніком, адпраўляючы, дала мне грошы на паездку. Назад тая грошы яна потым не ўзяла.

— **Такія мацярынскія адносіны?**

— Гэта такое чалавечы, матчына, жаночы. Хоць не скажу, што Ефрасіння Леанідаўна адрознівалася асаблівай пяшчотнасцю. Аднак ёй было ўласцівае пачуццё спачування, дапамогі. Увогуле, яна была вельмі адчувальнай, хоць магла таго не паказваць. Калі мы з ёю не сыходзіліся на пэўных думках, кожны з нас выказваў свой пункт гледжання. Яна, магчыма, у больш рэзкай форме — у рэчышчы свайго ўзросту, вопыту і статусу. Пасля нашай размовы я сыходзіла вельмі засмучанай і часам нават плакала. Яна быццам бы адчувала мой стан — тэлефанавала, прасіла прабачэння. Для яе гэта не было чымсьці сорамным. І я, калі не мела рацыю, прасіла прабачэння. Мы не цягнулі крыўду праз гады.

— **Гаворачы пра Бондараву, здзіўляешся, наколькі шматпланавым быў спектр яе інтарэсаў: журналіст, кінакрытык, выкладчык... Як ёй удавалася быць паспяховай у кожнай з гэтых сфер?**

— Гэта было для яе галоўным. У жанчыны ж, акрамя працы, ёсць дом, побытавыя клопаты. Гэта яе ў меншай ступені хвалявала. Яна, вядома, вяла сваю гаспадарку як разумела, але на першым месцы ў яе быў абавязак быць выкладчыкам, глядзець кіно і пісаць аб ім. Яна жыла ў такім рытме ўвесь час, нават нягледзячы на ўзрост. Днём — заняткі на факультэце, вечарам — прагляды, якія часам былі познія. Акрамя таго, Ефрасіння Леанідаўна заўсёды ўдзельнічала ў кінамастацкіх нарадах: яна была статусным кінакрытыкам, з яе меркаваннем лічыліся. Бондараву з'яўлялася членам многіх экспертных, мастацкіх саветаў. Усюды трэба было выступаць, а значыць, рыхтавацца. Яна сапраўды паспявала і глядзець, і пісаць, і выкладаць. Яшчэ і кнігі выдавала. Калі б да Бондаравой не прыйшоў дахаты, у яе заўсёды стол быў завалены кнігамі. Сядзець і пісаць ад рукі было звычайнай для яе справай.

— **Не да кожнага прафесара студэнт можа трапіць дахаты...**

— Яна запрасіла не ўсіх. Толькі блізкае кола яе студэнтаў. Мне здаецца, Бондараву нават мела патрэбу ў тым, каб мы праяўлялі да яе інтарэс не як па-хатняму. І яна магла такі інтарэс праявіць. Напрыклад, заканчваюцца ў нас заняткі, а наперадзе яшчэ — прагляды, але да іх яшчэ шмат часу. У такіх выпадках Ефрасіння Леанідаўна запрасіла мяне паехаць да яе дадому, каб перакусіць. Дома яна пачынала мітусіцца, нешта падаграваць, каб накарміць студэнтку. Мне здаецца, Бондараву была адзіночым чалавекам. Таму паўнаватарна рэалізавала сябе там, дзе шматлюдна: перад студэнтамі, гледачамі ў кіназалах або ў нейкіх абмеркаваннях.



З народным пісьменнікам Беларусі Васілём Быкавым.

— **Ефрасіння Бондараву па праве лічыцца адной з заснавальніц беларускай школы кінакрытыкі. Вы — адна з найбольш яркіх сучасных прадстаўніц гэтай школы. Ці можна сказаць, што на ваш прафесійны выбар паўплывала менавіта Ефрасіння Леанідаўна?**

— Яе асоба ў поўнай меры паўплывала на мой прафесійны выбар. Калі я паступіла на журфак, нас, студэнтаў-першаккурснікаў, сабралі ў аўдыторыі і пазнаёмілі з дэканам Рыгорам Булацкім, некаторымі выкладчыкамі, сярод якіх была Бондараву. Яна, шчыра кажучы, не адрознівалася асаблівай вытанчанасцю ў адзенні. Я нават не магла падумаць, што гэта прафесар. Імідж вучонага — не пра яе. Ніколі не магла ўявіць, што менавіта гэта выкладчыца стане маім лёсам. Яна мяне заўважыла на другім курсе. Я была звычайнай глядачкай. Аднак чамусьці яна мяне вылучыла і палічыла, што далей я павінна пісаць і гаварыць пра кіно, і пачала мяне вадзіць паўсюль. Памятаю, на трэцім курсе да нас прыйшоў выкладчык, які вельмі цікава выкладаў эканоміку. Мы нічога не разумелі ў гэтым прадмеце, а раптам усё стала ясна. Я нават падумала,

што гэта мае прызначэнне і вырашыла пісаць на эканамічную тэму. Аб гэтым паведаміла Ефрасінні Леанідаўне. Трэба было бачыць, што з ёй адбылося ў гэты момант. Яна ўся змянілася ў твары, сказала, што гэтаму не бываць, і ўсё зрабіла для таго, каб мяне перавярнуць роўна на 180 градусаў, — фактычна вызначыла мой лёс. Я ўжо выкладчык шмат гадоў, але не валодаю такой сілай удзеяння на студэнтаў.

— **Пад кіраўніцтвам Бондаравой у выніку вы абаранілі кандыдацкую дысертацыю...**

— Пра гэта пасля заканчэння журфака я ўвогуле не думала. Насуперак волі Ефрасінні Леанідаўны я паступіла ва УДІК (Усерасійскі дзяржаўны інстытут кінамастацтва імя Герасімава. — «Зв.»), скончыла яго з чырвоным дыпламам. Бондараву была задаволена, ганарылася мной. Паралельна з навучаннем яна ўсё-такі абавязала мяне пісаць кандыдацкую работу. Абаранялася я на журфаку Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта (у нас не было свайго савета). Вядома, я там нікога не ведала. Каб падтрымаць мяне, у Маскву прыехала Бондараву. Яна ўжо была не юнага ўзросту — каму пераезды даюцца лёгка. Тады я не бачыла ў гэтым нічога незвычайнага. Цяпер ацэньваю яе ўчынак. Тое, што я абараніла дысертацыю па кінакрытыцы, з'яўлялася прадметам яе гонару. Бондараву мне была дараваная як вялікае шчасце. Яна мяне ўвяла ў кіно, яна прывяла мяне на факультэт журналістыкі, пад яе кіраўніцтвам я абараніла дысертацыю, яна дала мне прафесію, якую маю.

— **Якія жыццёвыя ўрокі прафесара Бондаравой вам найбольш запомніліся, магчыма, спатрэбіліся ў жыцці?**

— Па-першае, быць сумленнай, хоць бы перад самой сабой, і адстойваць тую рэчы, якія сувымерныя з паняццем маралі. Для яе маральная катэгорыя была вельмі важная. Яна любіла фразу Шукшына: «Маральнасць ёсць праўда». Навучылася ў Ефрасінні Леанідаўны і неверагоднай працаздольнасці. Умець аддаваць сябе прафесіі і быць шчодрой у ёй, не лічычыся з уласным часам і, магчыма, здароўем, — вось яе пазіцыя. Магчыма, гэта не самая галоўная якасць, якой неабходна валодаць, але Бондараву жыла па гэтым прынцыпе. Гэта ўласціва і мне.

— **Сёння мы гаворым пра Ефрасінню Бондараву як пра легенду айчыннай журналістыкі, кінамастацтва. А ці была яна легендай пры жыцці?**

— Яна была статусным чалавекам. З ёй лічыліся. Імя Бондаравой гучала. Студэнты ведалі, хто такая Бондараву і што такое з ёй працаваць. Некаторыя калегі яе не любілі,

але прыслуховаліся да яе меркавання. Ефрасіння Леанідаўна валодала сілай, статусам, аб чым сведчыць вольнае кіно. Калі я была студэнткай, Дом кіно размяшчаўся ў Чырвоным касцёле. Гэта быў Дом кіно закрытага тыпу. Трапіць туды на прагляды было немагчыма, калі ў цябе няма корачкі члена Саюза кінамастацтва. Пра студэнтаў увогуле размовы не было. І толькі Бондараву мела права праводзіць на закрытыя прагляды студэнтаў у любой колькасці. Яна была знакавай фігурай. Аб гэтым сведчыць і тое, што менавіта ёй усесаюзнае выдавецтва «Мастацтва», якое размяшчалася ў Маскве, даручыла напісаць кнігу «Кіно Советской Белоруссии». Ефрасіння Леанідаўна гучала тады ў савецкім культурным кантэксце, у беларускім кінакантэксце. Перад ёй здымалі шляпу вельмі многія чыноўнікі высокага рангу. І гэта пры тым, што яна была дастаткова прамая. Аднак за яе прамалінейнасцю, часам нязручнай, адчуваліся шчырасць і жаданне дапамагчы, імкненне нешта зрабіць дзеля добрай справы.

Вераніка КАНЮТА.

Фота з архіва

Людмілы САЯНКОВАЙ-МЯЛЬНИЦКАЙ.